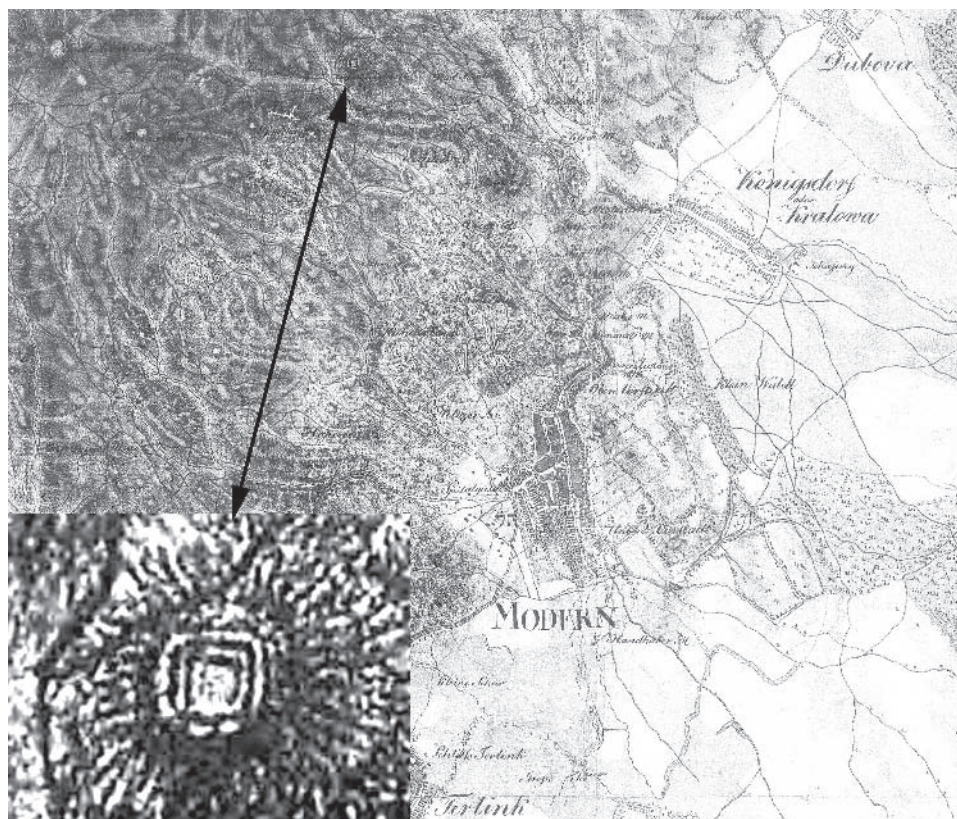

ŽELEZNÝ KLÚČ Z MODRY, POLOHA ZÁMČISKO

ZDENĚK FARKAŠ

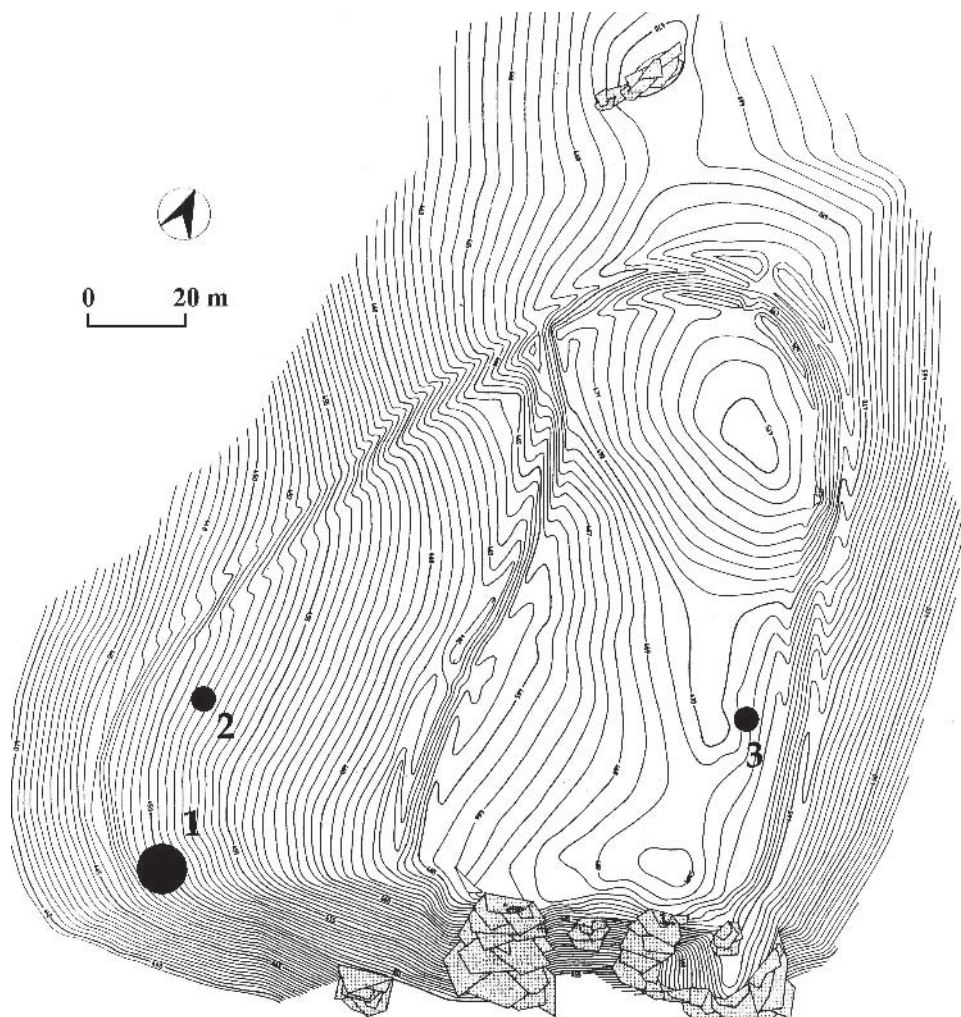
Valové opevnenie na Zámčisku pri Harmónii, mestská časť Modry, okr. Pezinok je zaznamenané už na mapách z 19. storočia – 2. vojenské mapovanie (obr. 1), katastrálna mapa Modry z roka 1851 (Farkaš 2001, obr. 2) a v prvej tretine 20. storočia ho uviedol do odbornej literatúry J. Eisner (1928, 39) a po ňom Š. Janšák (1929, 4 a n.), ktorý ako prvý zverejnil aj jeho geodetický plán. Doposiaľ sa však na hradisku uskutočnili iba dva menšie zisťovacie archeologické výskumy, ktoré urobilo Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum v Bratislave v druhej polovici deväťdesiatych rokov 20. storočia (Prášek 1998, 135; Farkaš 2001, 135 a n.).

Obr. 1 Modra, Zámčisko na mape z 2. vojenského mapovania (podľa Hadtorténeti Intézet és Múzeum, Budapest)

V dvoch rezoch „hlavným opevnením“ sa podarilo doložiť dve resp. tri stavebné fázy fortifikácie, z ktorých najmladšiu možno podľa sprievodného materiálu na ploche hradiska zaradiť do obdobia vrcholného stredoveku. Staršie, aspoň príležitostné osídlenie rámcovo zodpovedá včasnému stredoveku, 9. – začiatku 10. storočia a najstaršie sa zatiaľ nepodarilo bližšie časovo určiť (Farkaš 2001, 164 a n.).

Pred i po archeologickom výskume vyvíjali na Zámčisku intenzívnu činnosť rôzni „hľadači pokladov“ a archeológovia – amatéri. Ich nálezy sú však zväčša nedostupné pre odborné spracovanie. Výnimkou je železný, tzv. gotický otáčavý kľúč, ktorý našli na jar v roku 2006 na malej plošinke za vonkajším valom, ležiacej v juhozápadnej časti predhradia, nad prudkým zrázom klesajúcim k potoku Žliabok (obr. 2). Nálezca ho odovzdal do Slovenského národného múzea - Archeologického múzea v Bratislave.

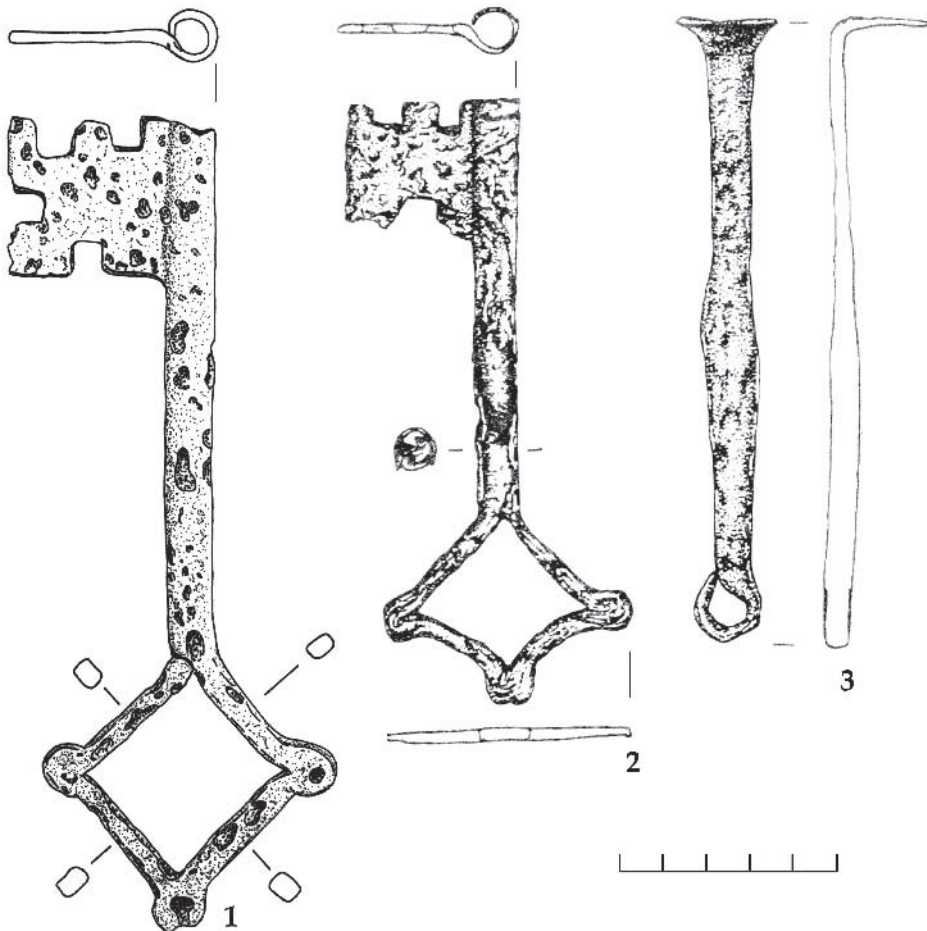

Obr. 2 Modra, Zámčisko. Miesta nálezov kľúčov na hradisku. 1 – rok 2006, 2 a 3 – rok 1999

Opis nálezu

- Otáčavý kľúč s dutým driekom stočeným z plechu, z ktorého vybieha plochá zástavka s dvomi ozubmi v prednej a po jednom v dolnej a zadnej časti. Priamo z chrbta drieku s výrazným švom v osi zástavky zámočník vytiahol nepravidelnú kosoštvorcovú hlavicu so slučkami zosilnenými rohmi a spodné rameno spätne prikoval k telu. Výrazná korózia neumožňuje rozpoznať prípadné jemnejšie úpravy povrchu. Rozmery: dĺ. 18,8 cm, Ø drieku 1,1 cm, hr. plechu zástavky 0,3 – 0,45 cm, zástavka 3,7 x 3,5 cm, hlavica 6,85 x 6,3 cm, hr. tyčinky hlavice 0,65 x 0,45 cm (obr. 3: 1).

Podobný gotický kľúč s dutým driekom a s kosoštvorcovou hlavicom spevnenou v rohoch slučkami sa našiel na prudkom západnom svahu predhradia aj počas archeologického výskumu v roku 1999 (obr. 3: 2). Odlišoval sa iba o čosi menšími rozmermi

Obr. 3 Modra, Zámčisko. Nálezy kľúčov z opevnenej polohy: 1 – rok 2006, 2 a 3 – rok 1999

(dĺ. 13,6 cm) a pomocou čapu vsadenou a kováčsky pripojenou hlavicou (Farkaš 2001, 156). Najstaršie gotické kľúče tohto typu sa v našom prostredí objavili už v 13. storočí (Richter 1961, 97 a n.; Belcredi 1988, 464; Krajíc 1991, 332), hoci dutý driek, ktorý sa nasúval na trň v zámke, zovšeobecnel, podobne ako dodatočné spájanie hlavice s telom až neskôr (Slivka 1981, 238; Krajíc 1991, 332 a n.). Trubičkové telo kľúčov však poznali už v 9. storočí (Klíma 1980, 38 a n.).

Tzv. gotický kľúč nepatrí k chronologicky citlivejším predmetom a nový nález spolu s kľúčom z archeologického výskumu v roku 1999 možno iba s istou pravdepodobnosťou zaradiť do časového úseku, z ktorého pochádza väčšina stredovekých predmetov odkrytých na Zámčisku (Farkaš 2001). K datovaniu kľúčov mohla prispieť drobná strieborná minca, prvá známa z tejto polohy, koróziou prilepená k jeho povrchu. Veľkosťou zodpovedala fenigu, ale priamy kontakt striebra a železa v zemi zapríčinil jej úplnú deštrukciu ešte pre odovzdaním nálezu na konzervovanie.

Dva, vo vzdialenosti asi 35 m od seba, nájdené gotické kľúče (obr. 2) na západnom predhradí Zámčiska pri Modre dokladajú, že v období vrcholného stredoveku sa tu buď nachádzali objekty chránené zložitými zamykacími mechanizmami, alebo sa tu aspoň pohyboval niekto, kto takéto kľúče vlastnil či opatroval. Medzi jednoduché zásuvné kľúče zrejme patrila aj nepravidelná štvorboká tyčinka ukončená do pravého uhla zohnutým dvojzubom (Farkaš 2001, 156 a n.; obr. 3: 3). Na našom území sú doložené predovšetkým v 13. a 14. storočí (Slivka 1981, 241). Tento kľúč, patriaci pravdepodobne k závesnému zámku, sa našiel vo východnej časti akropoly hradiska (obr. 2).

Uvedený gotický kľúč, napriek možnosti širšieho časového zaradenia, opäť dokladá nezanedbateľnú úlohu poslednej, stredovekej fázy osídlenia Zámčiska v dejinách Modranského regiónu, podľa J. Žudela (2006, 37) azda spätý s pobytom vojsk Přemysla Otakara II. na juhozápadnom Slovensku v sedemdesiatych rokoch 13. storočia.

LITERATÚRA

- BELCREDI, L. 1988: Užití kovu ve středověké osadě. Arch. Historica 13, s. 459–485.
- EISNER, J. 1928: Prehistorický výskum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v r. 1927. In: Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti 22, s. 26–40.
- FARKAŠ, Z. 2001: Zisťovací výskum v Modre, poloha Zámčisko. In: Zbor. SNM, Arch. 11, s. 135–168.
- JANŠÁK, Š. 1929: Slovenské hradiská z doby hallštattskej. In: Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti 23, s. 1–33.
- KLÍMA, B. 1980: Zámečnické práce staromoravských kovářů v Mikulčicích. In: Studie AÚ ČSAV Brno VIII, 3. Praha.
- KRAJÍC, R. 1991: Stavební železo a uzavírací mechanismy na vrcholně středověkých lokalitách Táborska. Arch. Historica 16, s. 323–364.
- PRÁŠEK, K. 1998: Prieskum na Zámčisku pri Modre. In: AVANS za r. 1996, Nitra, s. 135.
- RICHTER, M. 1961: K počátkům tak zvaných gotických kľúčů. In: Sborník československé společnosti archeologické při ČSAV 1, s. 96–100.
- SLIVKA, M. 1981: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku. 3. časť. In: Historica Carpatica 12, Košice, s. 211–273.
- ŽUDEL, J. 2006: Od praveku do konca stredoveku. In: Žudel, J. – Dubovský, J. a kol.: Dejiny Modry. Modra, s. 25–64.

EIN EISENSCHLÜSSEL AUS MODRA, FLUR ZÁMČISKO

ZDENĚK FARKAŠ

Die Wallanlage auf Zámčisko bei Harmónia, einem Stadtteil von Modra, Bez. Pezinok, ist bereits auf Karten aus dem 19. Jahrhundert aufgezeichnet – die 2. militärische Aufnahme (Abb. 1), Katastralkarte von Modra aus dem J. 1851 (Farkaš 2001, obr. 2). Im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts hat sie J. Eisner (1928, 39) in die Literatur eingeführt und nach ihm Š. Janšák (1929, 4 ff.). Bis heute realisierte man aber auf dem Burgwall nur zwei kleinere archäologische Erkundungsgrabungen (Prášek 1998, 135; Farkaš 2001, 135 ff.).

In zwei Schnitten quer durch die „Hauptbefestigung“ konnte man zwei, bzw. drei Bauphasen der Fortifikation belegen, von denen die jüngste ins Hochmittelalter einsetzbar ist. Die ältere, zumindest gelegentliche Besiedlung entspricht rahmenhaft dem Frühmittelalter des 9. – Anfang 10. Jh. und die älteste konnte man bisher zeitlich nicht näher einsetzen (Farkaš 2001, 164 ff.).

Im Jahre 2006 gelangte in Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum in Bratislava ein sog. gotischer Drehschlüssel, der auf einer kleinen Plattform hinter dem Außenwall gefunden wurde, situiert im Südwestteil der Vorburg über einem steilen Absturz hinunter zum Bach Žliabok (Abb. 2).

Fundbeschreibung

Der Schaft von dem drehbaren Hohlschlüssel ist aus zusammengerolltem Blech gefertigt, aus welchem ein flacher Bart ausläuft, mit zwei Zähnen im Vorderteil und je mit einem im Unter- und Hinterteil. Direkt aus dem Schafrücken mit einer deutlichen Nahtstelle in der Achse des Bartes hat der Schlosser den unregelmäßigen rautenförmigen Schlüsselkopf mit schleifenartig verstärkten Ecken ausgezogen und den Unterarm wiederum zum Körper angeschmiedet. Die starke Korrosion macht es nicht möglich, eventuelle feinere Zurichtungen der Oberfläche zu erkennen. Ausmaße: Länge 18,8 cm, Schaftdurchmesser 1,1 cm, Blechstärke des Bartes 0,3–0,45 cm, Schlüsselbart 3,7 x 3,5 cm, Schlüsselkopf 6,85 x 6,3 cm, Stärke des Kopfstabs 0,65 x 0,45 cm (Abb. 3: 1).

Einen ähnlichen gotischen Hohlschlüssel mit rautenförmigem Schlüsselkopf verstärkt in den Ecken durch Schleifen hat man am steilen Westhang der Vorburg auch während der archäologischen Grabung im Jahre 1999 gefunden (Abb. 3: 2). Er unterschied sich nur durch seine etwas kleineren Ausmaße (L. 13,6 cm) und durch den eingezapften und angeschmiedeten Schlüsselkopf (Farkaš 2001, 156). Die ältesten gotischen Schlüssel von diesem Typ erschienen in Mitteleuropa bereits im 13. Jahrhundert (Richter 1961, 97 ff.; Belcredi 1988, 464; Krajč 1991, 332), obwohl der Hohlkörper, der den Riegel im Schloss erfasst, ähnlich wie die nachträgliche Verbindung des Schlüsselkopfes mit dem Schaft erst später allgemein wurden (Slivka 1981, 238; Krajč 1991, 332 ff.). Den rohrförmigen Schlüsselkörper kannte man jedoch bereits im 9. Jahrhundert (Klíma 1980, 38 ff.).

Der neugefundene gotische Schlüssel, trotz einer möglichen breiteren Zeiteinsetzung, belegt wieder die unvernachlässigbare Rolle der letzten, mittelalterlichen Sied-

lungsphase von Zámčisko in der Geschichte der Modraer Region, laut J. Žudel (2006, 37) vielleicht verbunden mit dem Aufenthalt der Armee von Přemysl Ottokar II. in der Südwestslowakei während der 1270er Jahre.

---

*PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Žižkova 12,
P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava 16
archeolog@snm.sk*